

Havs- och vattenmyndigheten får ansvar för kalkningen

Det står klart trots att organisationen för den nya myndigheten inte är klar än. Vid halvårsskiftet skall dock den nya myndigheten med placering i Göteborg vara klar att träda i aktion.

– Vattenfrågorna i ett land är både omfattande och komplicerade. Ansvarsområdet för den nya myndigheten blir därför stort. Ett av de viktigaste delområdena för det nya anslaget "Åtgärder för havs- och vattenmiljö" blir kalkningsfrågorna. Trots att det försurande nedfallet minskar har Sverige fortfarande ett stort behov av kalkning.

Det säger Björn Risinger, för en tid sedan utsedd till generaldirektör i det nya verket efter att ha arbetat med kompetens- och gränsdragningsfrågor som särskild utredare och ordförande i organisationskommittén sedan 1 september förra året.

– Alla gränsfrågor har varit besvärliga och tog lång tid att reda ut. Instruktionen för det nya verket måste vara godkänd av regeringen innan organisationen kunde börja formeras fullt ut, förklarar Björn Risinger.

Lockas av uppdraget

Han erkänner att han efter snart 30 års arbete i naturens och miljöns

tjänst är lockad av uppdraget som chef för den nya myndigheten.

– Att få vara med och bygga upp en helt ny myndighet i princip från scratch har varit en fascinerande uppgift, det medges.

Under 2000-talet har Björn Risinger bl a varit chef för Naturresursavdelningen på Naturvårdsverket med ansvar för bl a övergripande miljöfrågor, friluftsliv, jakt, rovdjursfrågor, nationalparker, Natura 2000-områden och flera miljömål.

Tre miljömål flyttas

Tre av miljömålen tar han med sig till Havs- och vattenmyndigheten: Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag och dessutom Hav i balans samt levande kust och skärgård.

– Det nya verket, som inte blir underställt Naturvårdsverket utan en systerorganisation, tar över Naturvårdsverkets vattenrelaterade frågor, berättar Björn Risinger. Havs- och vattenmyndigheten tar också över stora delar av verksamheten i Fiskeri-

Fortsättning på sidan 3

Björn Risinger under ett anförande i Lantbruksakademien.

Britta Bäver tycker

– Minskad kalkning kan det komma surt efter.

Därför kalkar vi...

I början av 2011 har Sverige kalkat i stor skala mot försurningens skadeverkningar i snart 35 år. Det är en hel generation, som man brukar räkna, och det innebär att många idag knappast har örnkoll på varför vi en gång började och hur det kom sig att Sverige efter en investering på knappt 4 miljarder blivit bäst i världen på att kalka. Kort historik för vetgiriga återfinns på **sid 2**

Kan man kalka utan statliga bidrag?

Fråga fiskevårdsföreningen i Virsbo, Surahammars kommun i Västmanland. Där har fiskeentusiasterna kalkat tre fiskrika sjöar i 41 år – utan en enda krona i bidrag. Numera behöver de inte kalka varje år, bara när pH sjunker ned mot 6.0. Vintertid körs kalken ut på isarna med en 4-hjulig motorcykel och med en vanlig båt när det är öppet vatten.

Sid 4

Därför kalkar vi – och måste fortsätta

Det var i slutet av 1960-talet som en fiskerikonstulent i Bohuslän misstänkte att allt inte stod rätt till i naturen. Han hittade död fisk i de sjöar och vattendrag han hade uppsyn över och kunde inte begripa varför. Men han och en professor kom orsaken på spåren: vindarna förde med sig svavel- och kväveföroreningar, som förvandlades till surt regn över Sverige, mest i västra och södra delarna av landet. Även i Sverige släpptes åtskilligt ut på den tiden.

Olja och kol bovarna

Det var oljans segertåg över världen efter Andra världskriget samt ett enormt industriellt uppsving som var roten till det onda. Många länder eldade dessutom mängder av kol.

Vad som orsakade problemen var därmed identifierat – men vad skulle man göra åt saken? Det var det ingen som visste då. Nu 40 år senare har Sverige blivit bäst i världen på att motverka föroreningens skadeeffekter.

Forskning gav svar

Som i så många andra sammanhang var det forskning som skulle ge svaren på de flesta frågor. Hur bär man sig åt för att neutralisera surt vatten, som på vissa håll i landet var så surt som neremot pH 4? Sjöar med så surt vatten var helt döda sånär som på några arter mossor. I de sura vattendragen kunde lekande fisk inte reproducera sig som tidigare.

Metoder utvecklades

Men det var även många företag och enskilda entreprenörer som insåg, att det skulle krävas industriella insatser på olika sätt. Apparatur skulle behöva konstrueras och utvecklas. Lämpliga produkter behövdes för olika ändamål. Metoder att kalka effektivt i sjöar utvecklades. I rinnande vattendrag visade det sig vara

lämpligast med sk doserare, som pumpade ut kalk i takt med vattenflödet. Och för att kunna kalka otillgängliga men värdefulla sjöar och våtmarker tog man helikopter till hjälp.

Anslagen ökade

I slutet av 1970-talet när statsmakterna hade beslutat sig för att göra något åt föroreningen var anslagen blygsamma. Men i takt med att goda resultat visades upp och metoder och produkter blev alltmer sofistikerade så ökade också anslagen. Som mest vid millennieskiftet satsade riksdagen 239 mkr på kalkningsinsatser.

Kalkningen omtvistad

Det finns åtskilliga forskare som hävdar att vi inte behöver kalka längre. Andra påstår att vi har kalkat fel eller för mycket eller att kalkning är ett angrepp på andra levande organismer. I takt med att dessa forskare givits allt större svängrum i debatten har kalkningsanslagen minskat. För 2011 är anslaget till just kalkning nere i 120 mkr. Resten av det totala anslaget på 180 mkr går till annat.

Är faran över nu?

Men ute i landet hukar alla de som satsat tid och pengar och kunskaper i bekämpningen av Sveriges största miljökatastrof vid sidan av det nu så aktuella klimathotet. Det finns gott om folk som har sett sjöar och vattendrag dö... för att leva upp på nytt efter kalkning och restaurering. De glömmer inte att 10 000 sjöar i landet har lämnats åt sitt öde och är nästan lika sura som för 40 år sedan.

Till dags dato har Sveriges folkvalda satsat ca 4 miljarder på att bekämpa föroreningens skadeverkningar. De pengarna kan bokstavligen talat vara kastade i sjön om ovanstående teorier om kalkningens effekter skulle visa sig vara felaktiga.

Moderna kalkningsbåtar är exempel på den innovativa kra...

Minskade an kris för bran

Större delen av den enastående metodutveckling som gjort Sverige bäst i världen på att kalka har skett hos privata entreprenörer. De har också svarat för kvalitetsutveckling, tekniska innovationer och nödvändiga investeringar.

De senaste åren har Naturvårdsverket, oklart på vems uppdrag, successivt minskat anslagen till kalkning. Det inte bara hotar den satsning på ca 4 miljarder kronor Sveriges riksdag beslutat om under drygt 30 år utan även investeringarna i den bransch utan vars intresse och framsynthet vi inte hade fått kontroll på föroreningens skadeverkningar.

Stor osäkerhet

– Det stämmer. Vi känner stor osäkerhet inför framtiden och ligger lågt för närvarande. Vi skulle gärna skaffa en ny båt eftersom man som företagare vill ha så moderna maskiner som möjligt. Men det vågar vi inte som det nu ser ut. Vi får underhålla och försöka hålla liv i den gamla utrustningen så får vi se hur det blir längre fram.

Det säger Urban Allert, delägare i Bröderna Allerts Åkeri i Skövde. Åkeriet sysslar med bulktransporter av cement, kalk och gödning, sjökalkning och försäljning och transport av bränslepelletts. Företaget har sex bulkbilar och 10-talet anställda som mest.

Kommer framtidens barn att kunna ha fiske som fritidsintresse?

ften i branschen.

slag schen

– Nu får vi fundera noga på om vi kan belägga bilarna med annat och minska beroendet av kalkningen. Men det kan bli ett logistiskt dilemma med andra, schemalagda transporter om hösten då den mesta kalken också skall ut till båtarna, säger Urban Allert, som också uppger att åkeriet till 60-70 % baserar verksamheten på sjökalkning.

Minskad investeringsvilja

– Jag kan mycket väl förstå om en del entreprenörer som satsat på sjökalkning kan få vissa problem i framtiden. Det går naturligtvis ut över både investeringar i maskiner och produktutveckling. Vi är dessbättre inte så beroende som många andra men funderar ändå på hur det skall bli. Det var inte så länge sedan vi investerade i en anläggning för tillverkning av en ny sorts dammfri kalk, som skall användas vid helikopterspridning. Men i takt med att statsbidragen sjunker så kommer vi att avvakta FoU av nya kalksorter i och med att det är investeringstunga projekt.

Det säger Rickard Sjölund, ansvarig för bl a sjökalkningen hos SMA Mineral Logistik & Entreprenad AB i Filipstad med verksamhet i stora delar av landet.

– Vi slåss på en krympande marknad, det är ju klart, fortsätter han. Det innebär för vår del att vi har sett över all upphandling och har lyckats pressa kostnaderna något. Det är knappast konstigt att ett företag som vårt och andra behöver ha lite avans på verksamheten. Annars svalnar ju intresset... med en minskning av investeringar och produktutveckling som följd. Det skulle inte vara bra, betonar Rickard Sjölund.

Vad betyder en "färdigkalkad" sjö?

Naturvårdsverket har börjat tala om färdigkalkade sjöar. Innebär det att det går att blåsa faran över och släppa sjöarna ur sikte?

– Njae, inte riktigt så. Vi kan nog vara överens om att kalkningen av en sjö skall upphöra när den inte behövs längre, d v s målsättningen kan nås utan kalk eller om sjön inte längre är försurad. Men vi jobbar med bedömningar så därför kan man aldrig vara helt säker. Det säger Fredrik Nilsson, ansvarig för kalkningsverksamheten i Västra Götaland.

Gradvis minskning

Men hur går det till i praktiken att sluta kalka?

– Det sker under en övergångsperiod. Man börjar kanske med en halvering av dosen och ser hur sjön påverkas. Tycks den klara sig så kan man fortsätta att minska och till sist avsluta kalkningen. Vi säger då att kalkningen är vilande, vilket betyder att den kan tas upp igen vid behov. Men uppföljningen fortsätter ett tag förstås.

– Tumregeln är att ju högre vatten genomströmning en sjö har, desto snabbare sker en eventuell återförsurning, säger Fredrik Nilsson.

Surstötter hotar

Det faller fortfarande surt regn över Sverige. Och det kanske naturen skulle klara att neutralisera av egen kraft – om det inte vore för att markernas förråd av buffrande ämnen har urlakats efter 100 års försurning.

– Ny tillförsel av buffrande ämnen genom vittring är en för långsam process, som inte löser problemet inom överskådlig framtid, påpekar Fredrik Nilsson. Han berättar också att 57 % av länets sjöar fortfarande är försurade men också att ett 30-tal sjöar och vattendrag blivit strukna från kalkningsprogrammet i Västra Götaland då de inte längre bedöms försurade. Allt finns beskrivet i den nya regionala åtgärdsplanen för kalkning som Länsstyrelsen utarbetat.

Även om en sjö anses vara färdigkalkad måste den ständigt kontrolleras.

Fortsättning från sidan 1. Havs- och vattenmyndigheten...

verket, som läggs ned 1 juli i år. Regeringen vill renodla bland myndigheterna och det innebär bl a att all forskning skall bedrivas vid universiteten. När det gäller arbetet med datainsamling kring fisk och fiske samt den rådgivning och forskning som bedrivs vid Fiskeriverkets laboratorier flyttas huvudmannskapet för den forskningen till Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU.

Bara naturlig försurning?

Vart tog miljömålet Bara naturlig försurning vägen? Det är ju i högsta grad ett vattenrelaterat miljömål, kan man tycka...

– Det kommer att ligga kvar på Naturvårdsverket eftersom de tyngsta åtgärderna handlar om att minska nedfallet. Kalkningsverksamheten, som Havs- och vattenmyndigheten tar över, har kopplingar till både Levande sjöar och vattendrag och Bara naturlig försurning. I praktiken kommer den nya myndigheten att bedriva åtskillig verksamhet med koppling till miljömål Naturvårdsverket har ansvar för – och vice versa. Det går inte att göra så knivskarpa uppdelningar i ett komplext miljöarbete, förklarar Björn Risinger.

Fåtal beredda att flytta

Allt detta innebär att Havs- och vattenmyndigheten "bara" kommer att få ca 250 anställda mot tidigare uppskattade 350. I sammanhanget kan nämnas, att under vintern har endast ett fåtal anställda i Naturvårdsverket sagt sig acceptera att flytta till Göteborg.

– Det är som det brukar vara, säger Björn Risinger. Alla människor är mer eller mindre etablerade på sin hemort. Men jag tror att vi ändå utan problem skall få ihop en slagkraftig och kompetent organisation till slut. I första hand har det handlat om att få ett antal chefer utsedda för de olika avdelningarna men 1 juli skall i princip alla poster vara besatta.

Läs mer om den nya myndigheten

Den som vill läsa mer detaljerat om nya Havs- och vattenmyndigheten kan knappa in sig på www.naturvardsverket.se och söka på *Havs- och vattenmyndigheten*. I de 27 träffarna finns åtskilliga fakta kring det nya verket samt fördjupande delrapporter om gränsdragningsfrågor och anslag till den nya myndigheten.

De har kalkat sjöar sedan 1969 – utan hjälp av statsbidrag

– Hej. Jag skulle gärna vilja byta några ord med Ingemar Smedberg.

– Visst, det skall nog gå bra, men kan du ringa igen lite senare. Han är ute på en av sjöarna och kalkar...

Så skulle det kunna låta, men den här dagen är Ingemar Smedberg hemma. Årets vinterkalkning med 22,5 ton är avslutad.

– Numera behöver vi inte kalka så ofta. Det

kanske räcker vart fjärde år. Men när vi började 1969 och körde ut kalken på isarna med hjälp av en lånad traktor från Wirso Bruk, då var det nog nödvändigt åtminstone vartannat år, berättar Ingemar Smedberg, 67, ordförande i Virso Fiskevårdsförening sedan 1988.

Med från början

Ingemar Smedberg är veteran i den frifräsiga fiskevårdsföreningen i norra delen av Surahammars kommun, som kalkat tre sjöar i 41 år – utan en enda krona i statsbidrag. Han kom till platsen 1968 och har varit med i föreningen sedan 1969. Han tillhör dem som började kalka på eget bevåg redan då.

– Vi hade ju hört alarmerande uppgifter på olika håll och det fanns, och finns, ett intresse av att det skulle vara fina fiskevattnen i trakten. Därför var det inte heller svårt att samla folk som ville göra en insats.

Många ton kalk

Hur många ton kalk som spritts under alla år vet inte Ingemar Smedberg exakt. Men med en normal giva på 25 ton i snitt vart tredje år så blir det nästan mellan 300 och 400 ton. Men hur har de klarat finansieringen utan statsbidrag?

– Många medlemmar och god försäljning av fiskekort även till folk från andra orter, svarar Ingemar Smedberg. Det har gått runt fint och vi har alltid haft pengar. Vi har t o m haft råd att plantera in öring och regnbåge.

Många medlemmar

Fiskevårdsföreningen har funnits sedan 1930-talet och har idag ca 700 medlemmar. Då skall man veta att det i tätorten Virso inte bor fler än ca 1 600 personer.

De tre sjöar som föreningen sköter heter Stora och Lilla Avlängen samt Tordyveln, alla tre i ett naturreservat, vilket bl a innebär att det är förbjudet att fiska från båt. Men föreningen har byggt hållbara träbryggor i lärk runt sjöarna.

– Föreningen skall inte bli större än så här. Det skulle slita för mycket på naturen, slår Ingemar Smedberg fast.

I vinter har föreningen kört ut 22,5 ton kalk på den fyrhjuliga motorcykeln. På bilden ses fr v Risto Pihlaja-aho, Per Inge Smedberg, Roland Södergren, Aarre Ylitalo och Harry Eriksson. Foto: Ingemar Smedberg.

Sista numret av Rännilar

Det exemplar av Rännilar du nu håller i handen är det sista i tryckt form, det sista analoga numret. Det är knappast någon epok som går i graven, men här är i alla fall det 19e numret. Vi som skrivit och producerat fram till nu vill gärna tro att det har varit intressant att bli en del av åsikterna i aktuella frågor bland tongivande personer på miljöområdet. Likaså tror vi att porträtten av människor, som haft stor betydelse för sjökalkningens utveckling i Sverige under snart 35 år, har varit läsvärda.

Men detta innebär inte att nyheter i ämnet upphör. Informationen om kalknings- och försurningsfrågor kommer i fortsättningen att distribueras digitalt i form av ett nyhetsbrev som du prenumererar på via din mail.

Det blir Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund som producerar nyhetsbrevet framöver. För att få information om försurning och kalkning även i fortsättningen skickar du ett mail till:

forsurning@sportfiskarna.se

Det kommer även att finnas information om dessa frågor på www.sportfiskarna.se under rubriken Miljö&Fiskevård.

Trots att vi snart får en ny vattenvårdsmyndighet och trots att anslaget till kalkning minskar år för år kommer försurningen i Sverige fortsätta att vara en stor fråga i många år. Det finns alltså all anledning för miljöintresserade att hålla sig ajour med vad som händer på området även i framtiden.

